

Střeďte se ekonomů

Nassim Taleb se díky knize Černá labuť stal prorokem světa plného extrémů

Q Je snadnější říct „ví bůh“ než „já nevím“. To je jeden z důvodů, proč přišla krize v roce 2008. Naprostá většina ekonomů, bankéřů a investorů podlehla falešnému přesvědčení, že budoucnost se dá vypočítat, včetně rizika obsaženého v obchodování s cennými papíry. Odmítali sobě i svým klientům přiznat, že jejich vědění je omezené, a vůbec jim nepřišlo na mysl, že se může zjevit něco jako „černá labuť“ – nepředvídatelná událost se zásadním dopadem na skutečnost. Když tato slova pronášel Nassim Nicholas Taleb na věhlasném ekonomickém fóru v Davosu v lednu 2009, účastníci mu naslouchali o to uctivěji, oč pohrdavěji ho ještě nedávno odmítali. Taleb se totiž díky své knize Černá labuť, jež vyšla v roce 2007, stal prorokem nynější krize a vykladačem světa, o němž většina do té doby buď neměla ani tušení, nebo si nechtěla jeho existenci připustit.

Svět extrémů

Položili jste si někdy otázku, jak je možné, že třeba tenista Roger Federer vydělává mnohonásobně víc než jen o málo horší tenista z první padesátky světového žebříčku? Nebo proč autorka Harryho Pottera Joanne Rowlingová vydělává stamiliony liber, přestože se při psaní těchto knih nadřela sotva víc než nějaký jiný, docela dobrý, ale neúspěšný spisovatel, který se svým psaním ani neuživí? A je to spravedlivé?

Nassim Taleb má odpověď. Obrovské a stále rostoucí rozdíly v příjmech mezi lidmi, jejichž rozdíly ve schopnostech (o pracovitosti ani nemluvě) jsou přitom jen velmi malé, jsou důsledkem technologického vývoje. Například operní pěvec Giacomo byl sice koncem devatenáctého století velmi dobrý, ale protože ještě neexistoval zvukový záznam, vydělával jen na koncertních šňůrách, takže pro jeho o něco méně nadané kolegy zbylo dost posluchačů, a tudíž i peněz. Úspěch byl rozložen rovnoměrně a dalo by se říct i spravedlivě. Jakmile si však mohli posluchači na celém světě koupit desku od jednoho zpěváka, udělali to, a stovky dalších zpěváků ostrouhaly.

Svět se díky průmyslové revoluci a globalizaci rychle posunul od relativně rovnoměrného průměru do světa se stále hlubší nerovností, s čím dál většími extrémů, jež vyvolávají stále častěji příchod „černých labutí“. Potíž je v tom, že naše myšlení odmítá nové paradigma přijmout, a proto se v touze po jistotě neustále obklopujeme experty, kteří nás ujišťují, že světu kolem nás rozumějí a dokážou předvídat budoucnost.

Monstrózní křivka

Na experty má Taleb opravdu spadeno a s rozkoší dokazuje nejen jejich neschopnost rozumět jevům, ale také jejich aroganci a přehnanou sebedůvěru. Mnoho testů, jež cituje, odhalilo hroživou nepřímou úměru: čím více informací máme, tím méně víme (netýká se to profesí jako třeba instalatér). V jednom experimentu měli bookmakeři sázek koňských dostihů na základě statistických dat určit pravděpodobného vítěze, ale jak se ukázalo, přísun většího množství dat nijak neovlivnil jejich odhad (často špatný), zato posílil jejich sebedůvěru.

Střeďte se expertů, varuje Taleb, zvláště ekonomických. Teorie o volném trhu a jeho neviditelné ruce, jež se chová podle Gaussovy křivky, tedy že osciluje kolem průměru a ruší výskyt extrémů, je od základu chybná. Taleb se zkušeností úspěšného investora na finančních trzích a také jako „humanista, jenž

nenávidí černé labutě“, bojuje proti „monstrozitě“ jménem Gaussova křivka. Zoufá si nad tím, že toto matematické vyjádření pravděpodobnosti, jejíž výpočty mohou mít smysl při odhadu extrémních fyzikálních jevů, jako je výskyt člověka o výšce 270 centimetrů (jednou za mnoho miliard let), se vytrvale používá v ekonomických teoriích. Jenže ztráty a zisky na burze patří do zcela jiné kategorie, jsou součástí sociálních jevů, jejichž dynamika se dá popsat spíše teorií chaosu, v níž Gaussova křivka neplatí. Rok 2008 dal Talebovi za pravdu.

Muž z Libanonu

Jeho kniha s půvabným názvem je v podstatě dosti chaotickou (podle autora záměrně) sérií kratinkých esejů a příběhů protkaných osobními zážitky a místy až příliš sarkastickými šlehy vůči celým společenským skupinám, zejména ekonomům včetně nositelů Nobelových cen. Jejím jádrem je však zkoumání nahodilosti, která v nás vyvolává rozhořčení z nespravedlnosti. „Nahodilost celý svůj život studuji, praktikuji a nenávidím,“ píše. Černá labuť je odkazem na naše omezené vnímání skutečnosti a chabou představivost. Obyvatelé Starého světa byli přesvědčeni, že labutě mohou být jen bílé, protože vídali jen takové. Až do objevení Austrálie, kde najednou spatřili labutě černé. Pro nečekanou událost, již provází šok z prolomení „věčného“ paradigmatu, zvolil tedy autor pojem „černá labuť“. Má ovšem pro použití tohoto pojmu podmínku: taková událost musí významně ovlivnit dějiny.

Čtenář knihy má pocit, že autor je z toho druhu myslitelů, kteří se rodí jen jednou za čas i díky okolnostem jejich života. Nassim Taleb je původem Libanonec, narodil se ve vlivné rodině s významnými předky, patřící k řecké ortodoxní církvi obklopené muslimy. V mnohovrstevnatém prostředí, jež ho vybavilo dokonalou francouzštinou, angličtinou i arabštinou, vyrůstal za občanské války v sedmdesátých letech. Zkušenost z mládí ho naučila, že svět je „mnohem chaotičtější, než jak ho zaznamenává historie či naše paměť“, řekl v jednom z rozhovorů. Jenže s vědomím chaosu se lidem těžko žije, proto hledají ukotvení dějin ve vzorcích a „falešných narrativech“, za který ostatně Taleb považuje i potřebu zdůvodnit svůj vlastní talent vnějšími okolnostmi zmíněnými výše.

Současnost, v níž jsme svědky hroucení těchto narativů a vzorců, dává Talebově knize křídla, protože na nespočetných příkladech ukazuje, jak se v zásadních věcech mýlíme. Za čtyři roky od vydání knihy se kvůli dramatické světové krizi mnohé Talebovy teze staly součástí širšího společenského vědomí a už nejsou tak překvapivé jako v roce 2007, nicméně její svěží český překlad nepřichází pozdě.

O zhoubné namyšlenosti a sebedůvěře věděli své už mnozí Talebovi předchůdci a jeho oblíbenci – od Sokrata až po Bertranda Russella. Od tohoto britského filozofa si autor vzal příklad s kuřetem, jež pro americké čtenáře změnil v krocana. Krocana je denně krměn lidskou rukou, a zcela logicky je tedy přesvědčen, že se tak děje v jeho vlastním zájmu. „Jednoho středečního dopoledne, krátce před Dnem díkůvzdání, však krocana potká něco nečekaného, co jej přiměje toto přesvědčení revidovat.“

„Černým labutím“ se nelze vyhnout, ani je přesně předvídat, lze si však být vědom toho, že přijdou. Samotné naše vědomí jejich existence z nich činí méně nebezpečné „labutě šedé“, tvrdí autor. Pokud tedy chcete být psychicky připraveni pro rok 2012 a vyhnout se krocánově osudu, není lepšího průvodce skepsí a nadějí, než je jeho kniha. Q

NASSIM NICHOLAS TALEB: ČERNÁ LABUŤ Přeložil Jan Hořínek, Paseka, 480 stran

Foto popis |